

Ревитализација напуштеног сакралног објекта у тржницу са енотеком***Revitalization of an Abandoned Sacred Building into a Market With an Enoteca***

Милана Новаковић, Факултет техничких наука, Нови Сад

Студијски програм – АРХИТЕКТУРА

Кратак садржај – *Тема рада је пројектовање нових садржаја унутар габарита цркве светог Рудолфа, у Баноштору. Предмет истраживања базира се на то, да пренамену сакралне архитектуре прикаже као одрживи модел очувања културног наслеђа. У склопу рада описани су појмови и примери пренамене, као и појмови тржнице, која је најбитнији програм у склопу трансформације. Пројектантски део рада приказује начин оживљавања споменичких грађевина, смештањем програма тржнице, винског бара и осматрачнице у простор цркве.*

Кључне речи: *Сакрални објекат, трансформација, пренамена, тржница*

Abstract – *The topic of this thesis is the design of new functions within the dimensions of the Church of St. Rudolf in Banoštor. The subject of the research is grounded in the notion of showcasing the repurposing of sacred architecture as a sustainable model for the preservation of cultural heritage. The thesis outlines concepts and examples of repurposing, along with an exploration of the marketplace, which represents the most significant program within the transformation framework. The design portion of the work illustrates the revitalization of monumental structures by integrating programs such as a marketplace, a wine bar, and an observatory within the church space.*

Keywords: *Sacred object, transformation, conversion, marketplace*

НАПОМЕНА: Овај рад проистекао је из мастер рада чији ментор је била др Ивана Мишкељин, ред. проф.

1. УВОД

„Да бисмо замислили будућност, важно је осврнути се на прошлост – учити из претходних искустава.“ [1]
Пренамена сакралне архитектуре представља један од кључних сегмената очувања културног наслеђа. У овом раду је вршено истраживање различитих приступа пренамене верских објеката, као и на који начин се такви религијски споменици могу прилагодити савременом друштву. Поред тога је важно размотрити коју улогу заједница има при очувању идентитета и вредности сакралних објеката.

Слика 1. Изглед цркве светог Рудолфа данас [2]

Како би се на прави начин приступило пројектном задатку трансформације цркве светог Рудолфа, у Баноштору, претходно је потребно упознати се терминима и примерима који су били инспиративни приликом осмишљавања идејног решења. Пројекат пренамене кроз коезистенцију различитих програма покушава истовремено да допринесе оживљавању места и да одговори на потребе становника Баноштора.

2. ПОЈАМ ТРЖНИЦЕ

Тржница представља јавни простор чију срж чини концепт размене. Овакав тип јавног простора датира још од древних цивилизација, када се простор тржнице смештао централно у односу на насељено место. Разлог позиционирања тржнице у центар, произилази из тога што се њеном оквиру није обављала једино трговина, већ су се на том простору одвијале политичке расправе, друштвена окупљања и верске церемоније. Већина тржница данас, употребљава новац као средство размене, а некада се то вршило кроз трампу производа.

Тржнице су доживеле значајне трансформације кроз време, нарочито развојем технолошких иновација. Главне промене у архитектонском смислу су се догодиле, када су тржнице, чији је изглед некада био импровизиран, сада прешле у структуриране зграде. Смештање тржнице у затворени простор или њиховим наткривањем, омогућена је боља хигијена и боља контрола продаје.

Појавом супермаркета и растом онлине продаје, традиционалне тржнице су морале да прођу додатни процес адаптације. Тржнице су постале мултифункционални простори који ће да понуде нешто више од традиционалне продаје, као што су уметност, туризам и угоститељство.

У последњих пар година, повећано је интересовање за органску и одрживу производњу, која је изазвала успон локалних и органских тржница. Са економског аспекта, такве пијаце су веома значајне, јер омогућују малим произвођачима, да без посредника учествују у процесу трговине. Еколошки су такође погодне, јер се куповином локалних производа смањује потреба за транспортом хране из других крајева.

Тржнице су много више од једноставних простора трговине, оне представљају живе организме урбаног контекста, које се кроз време непрестано прилагођавају ритму заједнице.

Тема локалних тржница је била веома значајна при осмишљавању програма у склопу трансформације. Поред класичне студије случаја, специјално су размотрене четири риблије тржнице, које имају битан значај у економији локалног становништва. Један интересантан пример како тржница треба да прати контекст у ком се налази, је *Тржница и рибарница Биоград на мору*. Пијаца је конципирана као наткривени простор, али отворен ка уличној страни, што корисницима олакшава њену употребу. Намењена је продаји локалних врста рибе, али и других производа са тог локалитета.

Слика 2. Тржница и рибарница, Биоград на Мору [3]

3. ИСТОРИЈСКА И ГЕОГРАФСКА ВРЕДНОСТ КОНТЕКСТА

Црква светог Рудолфа је смештена у малом месту Баноштор, које је једно од најстаријих села у Срему. Са још седам мањих насељених целина припада општини Беочин. Баноштор са једне стране окружује Фрушка гора, а са друге река Дунав. Недалеко од цркве се при излазу на Дунав налази скела која је повезана са Бегечом, што омогућава становницима бржи пут до бачке стране Војводине. Баноштор је удаљен од Новог Сада 28 километара и смештен је на саобраћајници која повезује Петроварадин и гранични прелаз Нештин, који се налази на свега 15 минута удаљености. Како је простор Војводине припадао Хабзбуршкој монархији, а потом и Аустроугарској све до краја Првог светског рата, различите групе народа су насељавале тај

простор. Баноштор као место са дугом историјом се спомиње у 12. веку, а име је добио по бенедиктинском самостану Бан Моноштра, који на свом земљишту подигао угарски палатин бан Белуш. Такође се верује да се на подручју данашњег Баноштора налазило насеље старих Римљана које се звало *Malata Bononia* [4] који су имали богате засаде винове лозе. Тај податак можемо лако да повежемо са данашњицом, јер поред брдовитог предела, Баноштор важи за место са „два Сунца“, односно захваљујући рефлексији Сунца са Дунава добија се још интензивнији зраци, који су веома значајни за квалитет грожђа. О томе колико је грожђе квалитетно на овом простору говори податак, да у Баноштору који броји око 700 становника, постоји чак 12 регистрованих винарија. Неке од најпознатијих винарија су Шијачки, Ачански, Урошевић, Стојковић, Винаријум и остали. Напуштена црква светог Рудолфа има централну позицију у селу, па поред винарија чини један од основних идентитета овог насеља.

4. КОНЦЕПТУАЛНО РЕШЕЊЕ ТРАНСФОРМАЦИЈЕ

При тражењу концептуалног решења, жеља је била да остаци некадашње цркве остану у потпуности сачувани и да се принципом „куће у кући“ не угуши њен градитељски и споменички значај. Детаљна анализа проблематике простора и контекста утицала је стварање идеје о потпуној пренамени објекта. Циљ развоја нових програма унутар простора цркве је задовољити потребе локалног становништва и поспешити рурални туризам.

Слика 3. Визуелни приказ новопроектваног објекта

Како већ дуги низ година, објекат нема никакву протекцију, битно је кроз ревитализацију обезбедити стабилност објекта и спречити даље урушавање. Објекат у основи није великих димензија, а због недостатка кровне конструкције омогућава развијање програма по вертикалном плану. Поствљањем челичне конструкције у главном простору цркве, достижемо висину која је потребна да прати некадашњу линију крова. Њеним имплементирањем уједно добијамо додатни спратни простор за даље развијање програма. До идеје да конструкција буде делимично транспарентна, а делимично покривена, дошло је из два разлога. Први разлог представља потребу да унутрашњем простору буде омогућена велика количина дневне светлости, а уједно да би се естетика постојећег објекта појавила у ентеријеру. Квалитетно сакривање инсталација, изолације и спратне

конструкције у покривеном делу, представља други разлог. Приликом оваквог одабира и конструктивног система и завршне обраде, тежило се јасном разграничавању новог и старог.

5. ПРОГРАМСКО РЕШЕЊЕ

Пренамена објекта замишљена је као коегзистенција три различита садржаја. Сва три садржаја су отвореног типа и замишљени су као програми који би олакшали дневне потребе мештана, док су неки програми осмишљени како би поспешили посећеност места.

5.1. ТРЖНИЦА

Први програм, уједно и најзначајнији програм пренамене је тржница. Након анализе локације, закључено је да на подручју Баноштора не постоји ни једна тржница. Како и сам Баноштор припада општини Беочин, њихови становници се свежим намирницама снабдевају на беочинској пијаци. На тај начин створила се идеја да би управо такав програм могао да се нађе у простору цркве. Тржница би преко дана била намењена експонирању домаћих производа из Баноштора, посебно рибом која долази са Дунава, а понекад би месечно, простор био отворен у вечерњим терминима за одржавање ноћног базара. При уласку у тржницу се налази ветробран, који је са унутрашње стране тржнице урађен тако да формом имитира улазе у верске објекте урађене у неороманичком стилу. Са страна код улаза постављене су полице, које су замишљене као простори за одлагање, а самим тим су и олакшица при процесу куповине. Одмах са врата уочавамо тезге које својом формом и материјализацијом, не личе на традиционалне примере тржница. Тезге су конципиране тако, да својом формом окружују степениште и да са њим чине целину. Степениште, нема само улогу у премошћавању висине, већ због велике количине простора испод њих, играју значајну улогу у складиштењу производа потребних за тржницу. Простор за запослене је смештен између тезги и степеништа, а простор за купце је сав преостали простор.

Слика 4. и 5. Визуелни приказ тржнице

5.2. ЕНОТЕКА

Простор за дегустацију вина, представља други програм и нашао је своје место на спратној конструкцији. Идеја за пројектовање оваквог простора, проистекла је из предности које носи локација. Наиме,

како у овако малом месту постоји мноштво винарија, које су распоређене на различитим местима у Баноштору, решење је било спојити их у један простор. Простор би пружао могућност експонирања свих вина из Баноштора, њихову дегустацију и куповину. Самим тим и у овом делу задржавамо тему трговине. Простор спрата је са приземљем спојен степеништем, које је већ споменуто у програму тржнице. Долазак до простора винског бара је такође омогућен лифтом, који је смештен у простор торња и који има могућност отварања са две стране. Са једне стране лифт се отвара ка пролазу који га спаја са тржницом, а са друге стране има отвор ка споља, па пружа могућност посетиоцима да без посеђивања тржнице, одмах приступе бару. Спратна конструкција је исечена у средини, како би се створио простор степеништа, што је већ одредило да се преостали простор подели. Са ивичних страна спрата постављена су два шанка необичног облика, који нису класичних барских димензија. Идеја је била да се направе тако да буду погодни за обичне ресторанске столице, како би се омогућио што удобнији простор током дегустације. Са унутрашње стране шанка постављени су фрижидери који су неопходни за одређене сорте вина. До зида грађевине су постављене полице за приказивање вина која се нуде, чије су димензије сваког сегмента прилагођене димензијама флаше.

Слика 6. Визуелни приказ бинског бара

5.3. ОСМАТРЧНИЦА

Трећи програм представља осматрачница, која се налази на самом врху торња. Преостали део торња достиже скоро 20 метара, самим тим се овај простор савршено поклопио са идејом осматрачнице. Осматрачница има два приступа, лифтом и степеништом које је приљубљено уз јужну страни фасаде. Посетиоци тржнице и винског бара могу лако

и брзо да приступе осматрачници лифтом. При доспевању на ове висине пружа се широк поглед ка занимљивој природи, са једне стране Дунав и шуме у Бегечу, са друге падине Фрушке горе. Помоћу овог простора пружен је додатни саджај, који ће посетиоцима приближити Баностор.

Слика 7. Визуелни приказ осматрачнице

6. КОНСТРУКЦИЈА

Поред осмишљавања програмске промене која треба да се деси унутар објекта, једно од најизазовнијих проблема је било како решити конструкцију. Како нема јасних података о начину градње постојећег објекта, преостало нам је претпоставка да се испод носећих зидова налазе тракасти темељи. У склопу трансформације идеја је била да се задрже сви остаци постојећег објекта, а интервенција да се деси у оним деловима где је објекат трајно оштећен. Како би успели да достигнемо ту висину објекта, изабран је челични констриктивни систем. Новонастали простор је подељен на три сегмента који су међусобно повезани и сваки је изграђен од различитих елемената челичне конструкције. Због непознавања носивости зидова и темеља, неопходно је било да се са новим конструктивним системом не ослањамо на зидове и да новим темељима не оштетимо старе. За конструкцију позиционирану у главном простору цркве коришћени су челични префабриковани оквири, за које је потребно доћи до носећег слоја тла и помоћу шипова и темељних греда добро усидрити оквире. Оквири се састоје из четири елемента, која се заваривају и шрафе на лицу места и које имитирају некадашњи изглед цркве са кровом. Стаклени панели постављени између првог и трећег оквира, омогућају природно осветљење током читавог дана и поглед на зидове цркве, а преко

кровних отвора, који имају системе са аутоматским отварањем, се регулише температура и влага у објекту.

7. ЗАКЉУЧАК

„Ми обликујемо наше зграде, а затим наше зграде обликују нас“ [3].

Пренаменом сакралног објекта упуштамо се у осетљив процес у ком је потребно балансирати између очувања културних вредности и прижања могућности да се објекат интерпретира на савремени начин. У данашње време када нам преостаје све мање простора за стварања нових грађевина, битно је окренути се ка структурама које већ постоје и на тај начин учествовати у поспешивању одрживе архитектуре. Кроз анализираних примере пренамене, примећује се све већи број напуштених верских објеката, који су последица пада религиозности. Важност сакралних објеката се протеже кроз векове, па и кроз своје остатке представља архитектонски израз који говори о начину живота одређене заједнице у неком историјском моменту. При адаптирању нових намена у сакралне просторе потребно је преиспитати могућност корисника да се идентификује са новом функцијом. У склопу пројекта пренамене цркве светог Рудолфа, пажљиво су бирани програми који би били одговор на потребе локалног становништва и да се при томе додатно пружи прилика да овај простор постане циљ путовања. Објекат својом конструкцијом и материјализацијом споља јасно раздваја савремено од историјског. Приказивањем нове куће која „ниче“ из старе куће, назначаваче се процес метаморфозе објекта.

8. ЛИТЕРАТУРА

- [1] Iñiguez, Agustina:, https://www.archdaily.com/1035417/voices-of-archdaily-agustina-iniguez?ad_source=search&ad_medium=projects_tab&ad_source=search&ad_medium=search_result_all(
- [2] <https://www.google.de/maps/place/Saint+Rudolph%E2%80%99s+Church>.
- [3] <https://www.gradnja.rs/pijaca-ribarnica-biograd-na-moru-sodaa/>
- [4] Malata Banonia: <https://luftika.rs/vinarije-banostor/>
- [5] Winston Churchill, говор из парламента 28. октобар 1943. године.

Кратка биографија:

Милана Новаковић рођена је у Сремској Митровици 1995. год. Мастер рад на Факултету техничких наука из области Архитектура – Дизајн ентеријера одбранила је 2025.год.

Контакт:
milana.odzic@gmail.com